

Književnoumjetnički stil – funkcija standardnoga jezika, jezik sui generis ili »nadstil«?

Ljubica Josić

Leksikografski zavod Miroslav Krleža

SAŽETAK: Rad problematizira pripadnost književnoumjetničkoga stila standardnomu jeziku unutar općeprihvaćene peteročlane funkcionalnostilističke razdjelbe. Premda su unutar sheme stilskoga raslojavanja standardnoga jezika funkcionalni stilovi prikazani gotovo plošno, oni su čak i kao apstrakcija iznimno složeno područje koje se zbog svoje raznorodnosti ne može smatrati homogenim, pa tako ni u odnosu prema normama standarda. Iako termini »standardni jezik« i »književnoumjetnički stil« nisu i ne mogu biti u koliziji, njihov se odnos često opisuje s pomoću dvočanih oprjeka, uočavanjem i popisivanjem razlika između obilježja jezika koji je podložan normativizaciji i jezika koji je u službi stvaralaštva te za pretpostavku ima potpunu slobodu jezičnoga izbora. S obzirom na to da se u novije doba o književnoumjetničkome stilu sve češće govori kao o autonomnu tipu jezika, u radu se propituju dometi i granice tradicionalno prihvaćene funkcionalnostilističke razdjelbe standardnoga jezika na pet funkcionalnih stilova. Pritom je pozornost usmjerena na propitivanje obaju motrišta, onoga prema kojemu je književnoumjetnički stil jedna od funkcija standarda i onoga prema kojemu je književnoumjetnički stil jezik *sui generis* ili »nadstil«, jer je uži cilj rada dokazati da su prijepori među njima odraz različitih perspektiva, približavanje kojih može pomoći cjelovitiju sagledavanju složena i kompleksna fenomena kakav je stvaralački uporabljen jezik.

Ključne riječi: *standardni jezik, stilsko raslojavanje, funkcionalna stilistika, funkcionalni stilovi, književnoumjetnički stil, jezik sui generis, »nadstil«*

Uvod

Prije razradbe teme valja pojasniti nekoliko osnovnih termina, posebice zato što se u starijoj jezikoslovnoj literaturi poistovjećuju, a u suvremenoj se literaturi upućuje na njihovu razlikovnost. Riječ je o terminima »standardni jezik« i »književni jezik«. Standardni se jezik definira na različite načine, kao »jedini sustavan i zatvoreno konkretan neorganski idiom« (Brozović 1999: 140), »autonoman vid jezika, pretežito svjesno normiran i polifunkcionalan, postojan u prostoru i gibak (prilagodljiv) u vremenu« (Samardžija, Selak 2001: 651), »sustav uređen eksplicitnom (svjesnom, planskom) normom, tj. pravilima (pravopisom i gramatikom) i popisom (normativnim rječnikom)« (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 19). Međutim, sve se

navedene definicije standardnoga jezika temelje na dvjema neizostavnim premisama: isticanju temeljnih obilježja jezika javne komunikacije – normativnosti i polifunktionalnosti, jer je riječ o jeziku koji je svjesno normiran i razveden svojim funkcijama, odgovarajući različitim prilagodbama na specifične viševrsne komunikacijske zahtjeve životne stvarnosti. U odnosu na »standardni jezik«, termin »književni jezik« ima dužu tradiciju i širu uporabu, ali i drugačiji značenjski opseg. Književni jezik je »jezik neke narodne zajednice koji stoji iznad dijalekta i sposoban je da bude komunikativno sredstvo za pripadnike raznih dijalekata. To nije dakle samo jezik književnosti, nego jezik čitave narodne kulture: i sporazumijevanja, i rada, odnosno poslovnosti, i književnosti, i nauke, i poezije, dakle svega onoga u čemu se izražava kultura jednog naroda« (Jonke 1964: 13). Terminom »književni jezik« obuhvaća se standardni jezik, jezik pismenosti i jezik tzv. lijepe književnosti, ali i nestandardni idiomi kao što su žargon i šatrovački govor. Budući da, osim standardnoga jezika, »književni jezik« upotrebljava »nestandardne i supstandardne idiome, njihov leksik i gramatiku« (Vukojević 1999: 47), taj je termin u odnosu na »standardni jezik« širi, iako se oni u starijoj literaturi često izjednačuju.

Termin »književni jezik« izravno referira na jezik književnosti, i to ponajprije na jezik tzv. lijepe književnosti,¹ ali on izravno referira i na pisani jezik. Budući da se jezik javne komunikacije ostvaruje u razgovornome obliku podjednako kao i u pisanome, u suvremenoj se jezikoslovnoj literaturi predlaže uporabu neutralnijega termina »standardni jezik«, premda neki autori govore da bi se termin »književni jezik« i dalje trebao rabiti u značenju »standardnoga jezika« zbog svoje duge tradicije i opće prihvaćenosti. Tako u *Gramatici hrvatskoga jezika* (1992) autori S. Težak i S. Babić ističu da književni jezik nije samo pisani oblik, jezik knjiga tj. pismenosti, već da je podjednako važan i njegov razgovorni oblik. Ako se to ima na umu, termin »književni jezik« i dalje je primjenjiv te ne mora biti nadomješten neutralnijim terminom »standardni jezik« koji se, kako napominju autori, pokazao kao relativno malo prihvaćen i u jednu ruku dvojben jer atributom u svome nazivu implicira prosječnost: »Ipak i zadržavanje naziva književni jezik ima svoje puno opravdanje jer je uobičajen i općenito prihvaćen, pisani je oblik književnoga jezika jedinstveniji, a s druge strane sam naziv i nije tako važan kad znamo da se pod njim ne misli samo pisani nego podjednako i njegov govorni oblik« (Težak, Babić 1992: 26).

¹ K. Pranjić u knjizi *Jezik i književno djelo: ogledi za lingvostilističku analizu književnih tekstova* (1968, 1973, 1985) ističe da se književni jezik ne može poistovjetiti s jezikom književnosti: »...čest je običaj uza termin i pojam književni jezik vezivati predodžbu o eventualnoj službi toga jezika te zaključiti: to je jezik književnosti. A tako nikako nije. Književni jezik samo je tradicionalan i u većini europskih naroda ustaljen naziv za označivanje općenarodnog jezika: jezika sporazumijevanja, jezika poslovnosti i obavještavanja, jezika znanosti i jezika (umjetničke) književnosti« (Pranjić 1968: 5). Pritom napominje da književni jezik nije monolitna, jednorodna ni pravolinijska jezična stvarnost. Kao općenit naziv, za nj bi se moglo reći da je apstrakcija jer postoji tek kao realizacija svojih različitih funkcionalnih uporaba, odnosno kao stvarnost različitih stilova.

Nadalje, termin »književni jezik« valja razlikovati od termina »jezični stil« i »književnoumjetnički stil«. »Jezični stil« kao strukturni oblik jezične funkcije² neizbježna je jezična ili govorna kategorija te se uglavnom definira kao način izražavanja, odnosno kao »način iskazivanja u pojedinim područjima jezičke prakse koji proizlazi iz izbora jezičnih sredstava: riječi, oblika i konstrukcija općega jezika« (Babić 1965: 250). »Književnoumjetnički stil« kao termin nastao je u okrilju funkcionalne stilistike, prema potrebi imenovanja svih funkcija standardnoga jezika, pa i one osobite funkcije kojom se jezik ostvaruje u književnoumjetničkoj komunikaciji. »Funkcionalni stil« apstrakcija je visokoga stupnja te se može odrediti kao skup apstrahiranih obilježja onih realizacija koje pripadaju istoj jezičnoj funkciji ili istoj vrsti komunikacije. B. Tošović »funkcionalni stil« definira kao »apstraktni makrosistem tipičnih elemenata izlučenih iz sličnih ili podudarnih tekstova (iskaza)« (Tošović 2002: 11). Iz toga proizlazi da se već samim pokušajem omeđivanja funkcionalnoga stila kao naziva i termina problematizira nazivanje književnoumjetničkoga stila jednim od funkcionalnih stilova standardnoga jezika. Ako se do definicije funkcionalnih stilova dolazi indukcijom, apstrahiranjem jezičnih obilježja onih jezičnih realizacija koje su po načinu ostvarivanja podudarne, postavlja se pitanje kako izdvojiti zajednička jezična obilježja u svim onim raznorodnim tekstovima koje nazivamo književnošću. Ako je osnovno obilježje jezika književnoumjetničkih djela sloboda jezičnoga izbora, individualnost i neponovljivost, kako u toj neimitativnosti pronaći imitativnost, kako u individualnosti pronaći kolektivnost? Upravo je odgovor na to pitanje u srži problematiziranja statusa književnoumjetničkoga stila kao jedne od funkcija standarda.

1. Polifunkcionalnost standardnoga jezika: književnoumjetnički stil kao jedna od funkcija standarda

Standardni jezik ima dinamičku narav te se zato o njemu govori kao o jeziku elastične stabilnosti ili gipke postojanosti. Standardni je jezik polifunkcionalan, a funkcionalna polivalentnost odraz je različitih komunikacijskih zahtjeva izvanjezične stvarnosti. Među funkcionalne stilove hrvatskoga standardnog jezika ubrajaju se: administrativni funkcionalni stil, književnoumjetnički funkcionalni stil, publicistički funkcionalni stil, razgovorni funkcionalni stil i znanstveni funkcionalni stil, a međusobno se razlikuju po fonološkim, prozodijskim, morfološkim, sintaktičkim,

² Definiciju »jezičnoga stila« kao strukturnoga oblika jezične funkcije u njezinim raznolikim ostvarivanjima dao je Vinogradov u knjizi *Stilistika, teorija poetskoga jezika, poetika* (1971). On razdjeljuje stilistiku na stilistiku jezika, stilistiku govora i stilistiku umjetničke književnosti. Takva stilistička razdjelba daje poticaj za problematiziranje tumačenja stila kao funkcije jezika i kao funkcije govora. O tome treba li se funkcionalni stil tumačiti, sa strukturalističkoga ili tipološkoga gledišta, na desosirovskoj razini *langue* ili *parole*, u teoretskim razmatranjima ima različitih shvaćanja te na to pitanje, potaknuto u radovima pripadnika Praške jezikoslovne škole, do danas nema jednoznačna odgovora.

leksičkim i semantičkim značajkama.³ Ustaljena se shematska razdjelba standardnoga jezika na funkcionalne stilove treba shvatiti kao uopćen prikaz koji, poput svih klasifikacija, naznačuje raslojavanje standarda na funkcionalne stilove, ali nije apsolutna, čvrsta i nepromjenjiva diferencijacija koja može sažeti svu složenost funkcionalnih stilova, odnosno stilsku pripadnost pojedinih jezičnih realizacija koje su jednako kompleksne kao i stvarnost u kojoj nastaju te su stoga povijesno uvjetovane i promjenjive.⁴ Ako se iz standardološke perspektive sagleda čitav opseg pojedinoga funkcionalnog stila i njegov odnos prema općestandardnome jeziku, može se reći da se svaki od funkcionalnih stilova jednim svojim dijelom ostvaruje u neutralnu općeobvezujućem standardu, a drugim dijelom u svojim vlastitostima.⁵ Primjerice, razgovorni se stil može ostvariti katkad u većem, a katkad u manjem skladu s normama standarda, što ovisi o govorniku, njegovoj obrazovanosti i namjeri, tj. komunikacijskoj situaciji. Također, publicistički stil u nekim svojim podstilovima ima slobodniji odnos prema normama standarda, primjerice u feljtonima kojih je značajka veća sloboda jezičnoga izbora, slobodnija uporaba »izama« (novoskovanih leksema, leksema koji pripadaju pasivnomu sloju jezika, regionalno raslojenih leksema, stilski obilježeni leksema),⁶ ali, gledan kao cjelina, većinom potvrđuje norme standarda jer je

³ Usp. Samardžija 1995: 41.

⁴ Treba napomenuti da su granice među funkcionalnim stilovima propusne te tako omogućuju, gdje gdje više, a gdje gdje manje, jezično-stilsko »posuđivanje«. Analizirajući jezične značajke publicističkoga stila, autorice V. Rišner i M. Glušac u studiji *O mijenama i dodirima publicističkoga stila* (2011) govore o prožimanjima nekih obilježja toga stila s administrativnim, znanstvenim i književnoumjetničkim stilom, jer iz tih stilova publicistički funkcionalni stil najčešće i »posuđuje«. Međutim, kad je riječ o književnoumjetničkom stilu, takvo preuzimanje iz drugih stilova nije imitativno, jer književnoumjetnički stil, zbog svojega slobodna odnosa prema normama standarda, kao i prema drugim funkcionalnim stilovima, elemente »preuzete« iz drugih stilova ostvaruje na nov način, dajući im novu semantiku, katkad potpuno oprječnu onoj koju su imali u »izvornim« stilovima. Anglosaska stilistička škola o tom »preuzimanju« govori s pomoću termina »preregistracije«, implicirajući njima da »preuzeti« registri u književnoumjetničkom stilu dobivaju nove semantičke i stilističke vrijednosti.

⁵ Odnos onih jezičnih obilježja funkcionalnih stilova koja nisu u skladu s normama standarda u starijoj se jezikoslovnoj literaturi često opisivao s pomoću »devijacije«, »odstupanja«, »odvajanja«, »kršenja« ili »rušenja«. Navedene glagolske imenice u osnovi imaju negativan semantički predznak jer impliciraju da svojevrsna normativna podloga ostvarivanju funkcionalnih stilova u njihovoj cijelosti mora biti standardni jezik kao nulta razina. Funkcionalni stilovi imaju jezična obilježja koja su dio njihovih vlastitosti i ako ih, makar i načelno, dovodimo u odnos prema standardu, tada se za njih može reći da, gledano iz perspektive standarda, ne pripadaju obvezujućem standardnom jeziku.

⁶ Na to posebice upozorava J. Silić govoreći da nije sve unutar jednoga funkcionalnog stila standardnojezično jer stilsko raslojavanje prati život i kao takvo je način funkcioniranja jezika kao lingvističke i sociolingvističke pojave koja u sebi objedinjuje zahtjev stabilnosti i odgovor na nove komunikacijske zahtjeve: »Funkcionalni stil književnog jezika pretpostavlja i književnojezično i neknjiževnojezično. Jedan funkcionalni stil književnog jezika može imati manje, a drugi više književnojezičnog, pa onda jedan više a drugi manje neknjiževnojezičnog, ali se ni za jedan od njih ne može reći da ima sve književnojezično, odnosno sve neknjiževnojezično (što bi inače bilo proturječno pojmu »funkcionalni stil književnog jezika«) (Silić 1999: 207). Prema tome, iz standardološke perspektive, svaki funkcionalni stil

njegova temeljna namjena pristupačnost što širem krugu recipijenata. I književnoumjetnički stil, premda mu je osnovna značajka potpuna jezična sloboda i jedan dio teoretičara osporava da se može dovoditi u odnos prema normama standarda,⁷ u nekim svojim podstilovima načelno glavninom potvrđuje norme, primjerice u biografiji i putopisu, i u tome se smislu danas još uvijek može, oprezno i s potrebnim ograničenjima, primijeniti krilatica »Piši onako kako dobri pisci pišu«. ⁸ Međutim metodološka je opravdanost dovodenja književnoumjetničkoga djela u odnos prema normama standarda, makar i ilustracije radi, problematizirana jer se za književnoumjetnički stil govori da se ostvaruje neovisno o standardu. Ako pak normativnost standarda nema nikakvu važnost za književnoumjetničko stvaranje, kako to da se autori unutar nekih književnih vrsta, u slobodi jezičnoga izbora, odlučuju za poštovanje norma standarda, i to u tolikoj mjeri da njihova djela možemo smatrati primjerom dobre standardnojezične pismenosti? Drugim riječima, kako to da određeni tip jezične pravilnosti, odnosno dobre pismenosti, možemo češće pronaći u praksi određenih književnih vrsta?⁹

Složeniji odnos standarda i književnoumjetničkoga stila negoli standarda i drugih funkcionalnih stilova nameće se sâm po sebi, jer se književnoumjetnički funkcionalni stil može shvatiti kao radna hipoteza, ali ne i stabilna kategorija.¹⁰ O

---

ima vlastitu svojevrsnu normu i sâm je sebi uzorom, objedinjujući odnose proturječnosti baš kao što je standardni jezik varijantan idiom koji u cjelini ne može naći uzora u jednome od svojih funkcionalnih stilova, nego u svima njima zajedno.

⁷ Raspravljajući o književnoumjetničkome stilu unutar polifunkcionalnosti standardnoga jezika, J. Silić i I. Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika* upozoravaju na potrebu razdvajanja lingvističkih pravila (unutarnjih jezičnih zakonitosti ili pravila jezika kao sustava) od sociolingvističkih (unutarnjevanjskih zakonitosti ili pravila jezika kao standarda). Pravilima jezika kao sustava prihvatljivi su razni oblici poput *trudan* (u značenju »gravidan«), *udan* ili *oženjen* jer ti oblici odgovaraju pravilu tvorbe pridjeva u hrvatskome jeziku, bez obzira na to jesu li oni stilski, regionalno ili vremenski obilježeni ili odgovara li njihov semantički sadržaj njihovoj uporabi. Za razliku od tih pravila, jezik kao standard podliježe normiranju. Normama se utvrđuje što je standardno, a što nestandardno te što pripada kojemu funkcionalnom stilu. Prema tim normama, u ovome je slučaju pravilan samo oblik *oženjen*. S obzirom na to da je književnoumjetnički stil potpuno slobodan jezični ostvaraj i da prva pravila omogućuju tu slobodu, a druga je ograničavaju, jezik se književnoumjetničkoga djela u normativnome smislu ne može dovesti u vezu sa standardom: »Budući da (načelno) ne radi po pravilima jezika kao standarda, nije mu ni podložan. Zato se za nj ne može reći da griješi protiv standarda« (Silić, Pranjković 2007: 385).

⁸ O toj se krilatici i njezinim različitim tumačenjima u novije doba mnogo raspravljalo (usp. Bačić 1997, 2004, Vukojević 1999, Vuković 2007).

⁹ Dakako, govoreći na načelnoj razini jer književna vrsta kao kategorija postoji kao »idealna tip uobličavanja književnih djela« (Solar 2005: 132).

¹⁰ Pritom se ne smije zaboraviti da su, kad je o stilskoj pripadnosti riječ, neki od funkcionalnih stilova složenije prirode od drugih. Osim književnoumjetničkoga stila, u prvom se redu u tome kontekstu govori o razgovornome i publicističkome funkcionalnom stilu, kojih se pripadnost standardu u određenoj opsegu također problematizira. To je jedan od poticaja onomu motrištu prema kojem su neki funkcionalni stilovi više vezani normama standarda, a neki imaju slobodniji odnos prema njima, prema

tome ima naznaka i u inauguratorским radovima funkcionalne stilistike, tj. u radovima pripadnika Praške jezikoslovne škole (1926–48).¹¹ Pripadnici te škole, pristupaajući jeziku funkcionalistički i strukturalistički, u svojim su radovima pokrenuli niz pitanja vrlo važnih za utvrđivanje odnosa standarda i njegovih funkcionalnih stilova. *Teze* iz 1929. te niz članaka koji je potom slijedio¹² utemeljili su jezgru diferencijacije standardnoga jezika na funkcionalne stilove (tj. »funkcionalne jezike«, među koje je uvršten i »poetski jezik«). B. Havránek je u članku *O funkcionalnome raslojavanju književnoga jezika* (1942) istaknuo uvjetnost funkcionalnostilističke razdjelbe, napominjući da se shemom stilskoga raslojavanja standarda može prikazati priroda prilagodbe standardnoga jezika različitim komunikacijskim potrebama jezične zajednice, ali ne i *a priori* odrediti odnos standarda i njegovih raslojenih realizacija. U tome se kontekstu treba shvatiti Havránekovo pojednostavnjivanje ostvarivanja jezičnih funkcija i funkcionalnih jezika. Funkcionalnostilistička diferencijacija temelji se u prvom redu na leksičkim i sintaktičkim aspektima funkcija, potom u manjoj mjeri na fonološkim i morfološkim aspektima njihova ostvarivanja. Posebne uporabe standardnoga jezika Havránek je opisao s pomoću triju termina – »intelektualizacije«, »aktualizacije« i »automatizacije«. »Intelektualizacija« je vrsta racionalizacije standardnoga jezika jer omogućuje stvaranje iskaza kojima govornici mogu u kontinuitetu izraziti svoje misli, a ostvaruje se ponajprije s pomoću leksičke razine iskaza, njegove gramatičke strukture i sintakse. Maksimalno se racionalizacije ostvaruje u znanstvenome jeziku, jer su mu temeljna obilježja preciznost, objektivnost, točnost i

čemu se mogu smjestiti unutar normativistike ili stilistike, ili pak na njihovu razmeđu (usp. Pranjković 2005: 12).

¹¹ Valja nadodati da je funkcionalistička usmjerenost Pražana imala prethodnika u ruskoj formalnoj metodi, ponajviše u članku L. Jakubinskog *O zvučima jezika stiha* (1916). U njemu se Jakubinski bavi vlastitostima jezika stiha koje promatra u opoziciji prema tzv. praktičnome, razgovornome jeziku te ističe da jezik stiha, za razliku od tzv. svakodnevnoga jezika, s pomoću asonanca, aliteracija, zvučnih paralelizama, rime i drugih jezičnih i izražajnih sredstava privlači pozornost na svoje zvučne sastavnice, na sebe sama. Jakubinski daje nacrt klasifikacije jezične uporabe ovisno o komunikacijskoj svrsi: »Jezičke pojave moraju biti klasifikovane prema cilju u kojem čovjek u svakom konkretnom slučaju koristi svoje jezičke pojmove. Ako ih čovjek upotrebljava iz čisto praktičnih razloga komunikacije, reč je o sistemu *praktičnog*, razgovornog jezika, u kojem pojmovi (zvuci, morfološki delovi, itd.) nemaju samostalnu vrednost, već su samo *sredstvo* komunikacije. Ali možemo pretpostaviti da postoje (a i stvarno postoje) drugi jezički sistemi, u kojima je praktični cilj od sekundarnoga značaja (iako ne mora sasvim nestati), i jezički pojmovi stiču *vlastitu vrednost (samovrednost)*« (Jakubinski 1970: 137). To je premisa koja će u radovima praških strukturalista biti opširnije problematizirana, posebice u radovima Mukašovskog o estetskoj funkciji. Ako se ona dovede u odnos s Lotmanovom tvrdnjom o umjetnosti kao »drugome modelativnom stupnju« ili svojevrsnoj nadogradnji prirodnoga jezika kao primarnoga jezika, postaje jasnim da su ruski formalisti, upozoravajući na vlastitost jezika u umjetničkom stvaranju, prethodnici svih onih pristupa koji objašnjenje jezika književnoumjetničkoga djela grade na temelju njegove različnosti prema tzv. svakodnevnome jeziku, pa tako i praškoga strukturalizma te tartuske semiotike.

¹² U tom se kontekstu ponajprije misli na članke B. Havráneka *Funkcije književnoga jezika* (1929), *Zadaci književnoga jezika i njegova kultura* (1932) i *O funkcionalnome raslojavanju književnoga jezika* (1942).

racionalnost. Ta se obilježja ponajviše ogledaju u neekspresivnome načinu izražavanja,¹³ odnosno u prevladavanju logičnih iskaza kojima se postiže paralelizam gramatičke i logičke strukture. »Automatizacija«, termin preuzet iz psihologije, označuje takvu jezičnu uporabu kojom iskaz ne privlači pozornost na sebe, a pretpostavlja poznavanje situacije ili konteksta. Za razliku od nje, »aktualizacija« je takva jezična uporaba koja privlači pozornost na sebe sâmu jer se percipira kao neobična, nesvakidašnja, deautomatizirana. Objasnjavajući kako je riječ o različitim specijalnim jezičnim uporabama, Havránek je naveo primjer razgovornoga jezika. Njime je pokušao objasniti način na koji se »automatizacija« i »aktualizacija« ostvaruju u međusobnoj povezanosti jer se »aktualizacija« jezičnih jedinica može ostvariti samo u jezičnome nizu koji je automatiziran. Razgovorni se jezik velikim dijelom ostvaruje s pomoću »automatizacije« jer se njome osigurava izmjenjivanje informacije između pošiljatelja i primatelja poruke, tj. komunikacijska funkcija jezika. Kada pošiljatelj poruke želi utjecati na pozornost sugovornika ili primatelja poruke, tada »aktualizira« jezična sredstva kojima oblikuje iskaz tako što rabi ona sredstva koja nisu uobičajena za svakodnevni tip komunikacije. Ta sredstva razgovorni jezik može preuzeti iz drugih tipova jezika, primjerice iz poetskoga ili znanstvenoga jezika, jer je, da bi se postigla vrsta iznenađenja u recipijenta, potrebno uvesti one jezične elemente koji nisu svojstveni tipu jezika u kojem se ostvaruje jezična poruka. Novi element, jednom uveden u konkretan kontekst, »automatizira« se i gubi sposobnost »aktualiziranja« u tom kontekstu, što se može najbolje predočiti na primjeru znanstvenoga jezika u kojem se uvođenjem novoga, dotad neuporabljenoga termina izraz »aktualizira«, ali definira- njem uvedenoga termina on postaje poznat te se »automatizira«. Maksimum »aktualizacije« ostvaruje se u poetskome jeziku i u tome je smislu on opozicijski pol znanstvenomu jeziku. Havránek (1964: 12) je napomenuo da se poetski jezik, premda se ostvaruje s pomoću »aktualizacije«, ne može svesti na tu osobitu jezičnu uporabu. Izdvajanjem razlikovnih obilježja uporabe jezičnih sredstava u tipovima jezika, naglasio je da svaki od tih jezika ima vlastita obilježja te upozorio da je »pogrešno pokušati jedan funkcionalni jezik ili stil nadrediti kao kriterij drugomu«¹⁴ (Havránek 1964: 12). Razrađujući tipologiju jezičnih funkcija (koje se mogu svesti na komunikacijsku i estetsku) i funkcionalnih jezika (»razgovorni«, »tehnički«, »znanstveni« i »poetski funkcionalni jezik«), napomenuo je da je poetski jezik naveo kao četvrti funkcionalni jezik, premda između njega i ostalih funkcionalnih jezika postoji bitna razlika. Ta se razlika ponajprije odnosi na jezičnu funkciju, koja je u ostalih funkcio-

¹³ Ipak, bilo bi pogrešno zaključiti da se znanstveni ili primjerice administrativni funkcionalni stil ne koriste emocionalno-ekspresivnim sredstvima izražavanja. Oni se, dakako, koriste njima, ali na način koji im je kao funkcionalnim stilovima svojstven.

¹⁴ Prijevod Lj. J.

nalnih jezika primarno komunikacijske naravi, dok ona u poetskome jeziku nije primarna, budući da je u tome funkcionalnom jeziku u prvome planu jezik kao medij.

Nadovezujući se na Havránekovu stilsku diferencijaciju standardnoga jezika, u članku *Standardni jezik i poetski jezik iz Poglavlja češke poetike* (1941) J. Mukařovský je također naglasio razlikovnost poetskoga jezika prema drugim jezicima te važnost estetske funkcije za ostvarivanje književnoumjetničke poruke, iako se ta funkcija ostvaruje i u drugim tipovima jezika, gdje može biti više ili manje izražena, ali obično nije u prvome planu.¹⁵ S obzirom na odnos standarda i poetskoga jezika, Mukařovský je upozorio da se taj odnos može sagledati iz dviju perspektiva. Prema jednoj perspektivi, može se pokušati dati odgovor na pitanje je li pjesnik vezan normama standarda, a prema drugoj, na koje se načine norma nameće u poeziji. Prva je perspektiva književnoteoretska i usredotočena je na pronalaženje razlika između dvaju jezika. Druga je perspektiva standardološka te se usredotočuje na sličnosti između tih dvaju jezika. Dvije perspektive nisu isključive, premda su im pozicije katkada izoštrene do te mjere da se mogu na prvi pogled smatrati proturječnima. Ono što se zapitao Mukařovský, a ostalo je nedefinirano do danas, odnosi se djelomično na naslov ovoga rada. Naime, postavivši pitanje je li poetski jezik osobita vrsta uporabe standardnoga jezika ili je pak vrsta autonomna jezika, Mukařovský se zauzeo za onu perspektivu, književnoteoretsku, koja ističe vlastitosti poetskoga jezika u odnosu prema standardu: »Poetski jezik se ne može nazvati jednim od vrsta standarda, ako ne zbog drugih razloga, tada zbog toga što poetski jezik, s obzirom na leksik, sintaksu i dr., ima na raspolaganju sve forme i razvojne faze nekoga jezika« (Mukařovský 1964: 17). Ipak, poetski jezik i standardni jezik u uskoj su vezi jer je poetskom jeziku pozadina standardni jezik, od norma kojega se odvaja. To odvajanje Mukařovský shvaća kao sustavno odvajanje koje je posljedica slobodne uporabe jezika u umjetnosti, i kao takvo svojstveno isključivo poetskomu jeziku. Poetski se jezik ne ostvaruje u cijelosti odvajanjima od norma standarda kao svoje pozadine, već i njihovim potvrđivanjem. Time Mukařovský implicira da teoretičari standardnoga jezika mogu u svoje proučavanje uključiti književnoumjetnička djela ako u njima razgraniče one sastavnice koje nastaju otklanjanjem od norma od onih koje te norme potvrđuju. Dakako, pretpostavka da se jezik književnoumjetničkog djela u svojoj cijelosti pro-

¹⁵ Dakako, na načelnoj se razini može reći da estetska funkcija karakterizira jezik uporabljen u umjetničku svrhu. Estetska se funkcija jezika ne smije izjednačavati s funkcijom jezika u umjetničkome stvaranju, jer bi se time pogrešno mogle smatrati umjetničkim ostvarajem one jezične realizacije u kojima estetska funkcija jezika dolazi do većega izražaja kao u promidžbenim porukama. Estetska se funkcija, poput ostalih jezičnih funkcija, ne ostvaruje izolirano, već u spletu s ostalim funkcijama. U tome spletu jezičnih funkcija koje zagovornici funkcionalizma, u Jakobsonovu duhu, razrađuju s pomoću šesteročlane tipologije, a Mukařovský promatra kao stalnu dinamičku izmjenu unutar koje se jedna od funkcija, ovisno o tipu poruke i komunikacijskoj situaciji, ostvaruje u prvom planu i tako »nadjahava« ostale, teško je utvrditi koja je od jezičnih funkcija u pojedinom jezičnom ostvaraju »najvažnija«. Ipak, može se govoriti o dominantni, ali ne i o isključivome ostvarivanju jedne od funkcija.

matra kao ostvarenje standardnoga jezika metodološki je pogrešna. Mukařovský, u Havránekovu duhu, odnos standardnoga i poetskoga jezika promatra kao prevladavanje jednoga od dvaju osobitih načina uporabe jezičnih sredstava. Poetski se jezik ostvaruje maksimumom »aktualizacije« i po tome je oprjeka standardnomu jeziku koji se ostvaruje maksimumom »automatizacije«. To ne znači da se u standardnome jeziku u nekim njegovim uporabama, primjerice u publicističkome stilu, ne ostvaruje »aktualizacija« višega stupnja. Međutim, ondje je funkcija »aktualizacije« privući čitateljevu pozornost temi govora te je uvijek subordinirana komunikacijskoj funkciji jezika. U poetskome se jeziku primarna funkcija jezika ostvaruje »aktualizacijom« jer pjesnički iskaz na osobit način privlači pozornost na sebe sama, na svoj medij, potiskujući komunikacijsku funkciju u drugi plan. Kako se postiže maksimum »aktualizacije« u poetskome jeziku? Odgovor na to pitanje ne leži u kvantifikacijskome čimbeniku jer se vlastitosti poetskoga jezika ne ostvaruju »aktualiziranjem« što je više moguće njegovih sastavnica, kao što se može pogrešno pomisliti. »Aktualizacija« se ne može ostvariti bez »automatizacije«, te se vlastitosti poetskoga jezika trebaju tražiti u načinu »aktualizacijskoga« ostvarivanja, u njegovu čvrstu, postojanu, sustavnu ostvarivanju u određenu smjeru. Smjer »aktualiziranja« ovisi o odnosu podređenosti i nadređenosti, tj. o dominantni, o onoj sastavnici koja se u tome dinamičkome odnosu nadređuje drugim sastavnicama i uvjetuje jedinstvo čitava pjesničkog djela, koje pritom ne prestaje biti supostojanje divergencije i konvergencije, sklada i nesklada. U poetskome jeziku svaka je jezična sastavnica povezana s drugima izravno i neizravno, međutim, u standardnome su jeziku te veze velikim dijelom potencijalne jer se ne ističe njihova povezanost usmjeravanjem pozornosti na jezični medij. U poetskome je jeziku »aktualizacija« dvovrsna jer se jezične sastavnice mogu »aktualizirati« u odnosu na estetski kanon, na tradiciju toga roda i percipirati kao neobične jer nisu u skladu s već poznatim poetskim značajkama koje opisuje poetika, ali se mogu aktualizirati i u odnosu na standardni jezik. Time Mukařovský upućuje na neizbježnost postojanja norma standarda za ostvarivanje vlastitosti poetskoga jezika: »Očito je da je mogućnost devijacije od norma standarda, ako se usmjerimo na osobitu pozadinu *aktualizacije*, poeziji neophodna. Bez te mogućnosti ne bi ni bilo poezije. Opisivati devijacije od norma standarda kao manu, nešto nepotrebno ili štetno, posebice u razdoblju poput današnjega koje snažno *aktualizira* jezične sastavnice, značilo bi odbaciti poeziju samu« (Mukařovský 1964: 22).¹⁶ Polazeći od toga motrišta, u kojem je riječ o dijelu književnoumjetničkoga stila – »poetskome jeziku«, načelno se isti tip odnosa može primijeniti na standardni jezik i književnoumjetnički stil u cjelini. Mogu se uočavati njihove razlike ili sličnosti. Iz toga proizlazi različitost dviju perspektiva: one koja se usredotočuje na njihove sličnosti te književnoumjetnički stil pribrajaju funkcionalnim stilovima standarda i one koja naglašava njihove suprotno-

¹⁶ Prijevod Lj. J.

sti. Obje se perspektive u radovima Pražana prepleću: Havránekovom se razdjelbom standarda na njegove funkcije obuhvaća poetski jezik s napomenom da je ta razdjelba tek skica stilskoga raslojavanja standarda, a Mukařovský promatra poetski jezik kao suprotnost standardnomu, ističući pritom njihovu dijalektičku povezanost.

Premda razdjelba standardnoga jezika na funkcionalne stilove govori o raslojenosti jezika koja prati životnu stvarnost i komunikacijske potrebe jezične zajednice, o raslojavanju se jezika može govoriti i iz drugih perspektiva, aktivirajući ono što ustaljena peteročlana funkcionalnostilistička shema ne može eksplicirati. Jedna od tih perspektiva obrazlaže se u knjizi *Raslojavanje jezične stvarnosti* (2001) autorica M. Kovačević i L. Badurine. Autorice predlažu dvostruku klasifikaciju jezičnoga raslojavanja namjesto tradicionalne jednostruke zrakaste podjele, a ta dvostruka klasifikacija obuhvaća vertikalnu i horizontalnu diferencijaciju. Temeljeći se na diskursu kao preklapanju varijeteta svih raslojavanja, horizontalna diferencijacija obuhvaća diskurzivno raslojavanje po funkcijama, odnosno specijalizirani, javni, multimedijalni, privatni i literarni (književnoumjetnički) diskurs, a vertikalna diferencijacija pisani i razgovorni diskurs. Diferenciranje po planovima unutar vertikale uvijek je uključeno u horizontalnu diferencijaciju, čime se pitanje odnosa prema govoru ili pismu vezuje za sve diskursne tipove. Prednost takva pristupa autorice među ostalim vide i u tome što je njime otvoreniji put za opis onih prožimanja koja klasična funkcionalnostilistička razdjelba svojom shemom previda: »Naime takav opis nedovoljno govori o tome kako se u razgovoru može ostvariti svojstvo znanstvenosti; on isključuje sve one pojave koje u polju diskursa izmiču i najfleksibilnijem poimanju standardnoga jezika; on upućuje na neka prožimanja, ali se ne dotiče, primjerice, onih multimedijalnih... Opis je to, osvijestismo to ponajviše na razini objedinjavanja svijui uključenih tema, koji iziskuje dopune, pa i prevrednovanja nekih uvriježenih stavova...« (Kovačević, Badurina, 2001: 29).

Shema funkcionalne diferencijacije standardnoga jezika ima manjkavosti, ali se ona ne bi trebala, kao ni druge klasifikacije, shvaćati kao apsolutna, strogo određena, kruta i suhoparna razdjelba koja može u svakom trenutku dati jednoznačan odgovor o stilskoj pripadnosti pojedine jezične realizacije i njezinu »statusu« unutar standarda. Kao polazna hipoteza, funkcionalnostilistička razdjelba upućuje na prilagodbe jezika komunikacijskim zahtjevima, ali, baveći se jezikom, ne može izbjeći dijalektiku sa složenom i promjenjivom životnom stvarnošću. U tome kontekstu, ne može se jednostavno naći ona čvrsta, određena kategorija (funkcionalni stil) unutar koje se može odrediti pripadnost primjerice sms poruke. Svaka klasifikacija pomaže vidjeti stvari jasnijima, ali ujedno nameće i ograničenja; tako i funkcionalnostilistička razdjelba. Stoga se u suvremenim funkcionalnostilističkim radovima uz razdjelbu standarda na njegove funkcije ili stilove oprezno navodi pripadnost književnoumjetničkoga stila standardu. L. Vukojević u *Hrvatskome jezičnom savjetniku* (1999: 51)

navodi mnogobrojne dvojčane oprjeke koje obilježavaju odnos standarda i književnoumjetničkoga stila: kolektivnost/individualnost/, objektivnost/subjektivnost, denotativnost /konotativnost, prisilnost/spontanost, imitativnost/neimitativnost, shematiziranost/neshematiziranost, konvencionalnost/nekonvencionalnost, odnos ili-ili/odnos i-i, normiranost/nenormiranost, svrhovitost/nesvrhovitost, nefikcionalnost/fikcionalnost, kontekstualiziranost/nekontekstualiziranost, stalnost izraza, jezične formule, ustaljeni obrasci društvene uporabe/izbjegavanje i nijekanje svih formula, klišeja i obrazaca, semantička prozirnost/semantička neprozirnost, isključivost vremenski, regionalno i stilski raslojena leksika/uključivost vremenski, regionalno i stilski raslojena leksika, ograničenost izbora leksičkih i sintaktičkih sredstava/neograničenost izbora leksičkih i sintaktičkih sredstava. Te se oprječne razlike mogu svesti na dvije temeljne oprjeke – individualnost/kolektivnost i nenormiranost/normiranost, iz kojih proizlaze semantičke, sintaktičke i ostale jezične razlike između književnoumjetničkoga stila i standardnoga jezika. S obzirom na te oprjeke, jezik književnoumjetničkoga djela prema standardu autonoman je te se ne može smatrati uzorom, autoritetom za postizanje jezičnih norma, jer su standardnojezična norma i književnoumjetnički stil zasebne veličine. Zbog svega navedenoga, ubrajanje književnoumjetničkoga stila među funkcije standarda u *Jezičnome savjetniku* popraćeno je upozorenjem da se u suvremenim tendencijama taj stil promatra kao autonoman vid jezika: »Sukus, najbitnije značajke književnoumjetničkog stila (književnog jezika) i standardnog jezika međusobno se isključuju. Stoga se u posljednje vrijeme sve češće i opravdano postavlja pitanje je li književnoumjetnički stil uopće stil standardnog jezika (dajući književnoumjetničkomu stilu status standardnog jezika, na mala vrata u standardni jezik uvodimo jezični sustav, i tako opet isključujemo ono što smo htjeli razdvojiti) ili su to dva posebna, autonomna jezika (jezična idioma), dva komunikacijska koda...« (Vukojević 1999: 50).

Pokazali smo da se i u slučaju navođenja književnoumjetničkoga stila kao jednog od funkcionalnih stilova standardnoga jezika ističe dvojbena postupka. Potpuna sloboda jezičnoga stvaranja u umjetnosti omogućuje da jezik književnoumjetničkoga djela po potrebi poseže za drugim stilovima standarda, ali i za vremenskim, regionalno i stilski raslojenim leksikom. Stoga mnogobrojni »izmi« (vulgarizmi, dijalektizmi, žargonizmi, arhaizmi, kolokvijalizmi i druge nestandardne leksemске skupine), po autorovu slobodnom jezičnom izboru, mogu postati dijelom jezika književnoumjetničkoga djela i time ga »udaljiti« od norme standarda, što nema utjecaja na standard jer je svaki stil sâm sebi uzor. Međutim, treba napomenuti da opis odnosa funkcionalnih stilova prema normi standarda u jezikoslovnim istraživanjima nije jednoznačan, jer se prema nekim motrištima upozorava na dopustive, poželjne i nepoželjne značajke u pojedinim funkcionalnim stilovima kako bi se

oni mogli smatrati funkcionalnim stilovima koji pripadaju standardu.¹⁷ Funkcionalni se stilovi, kao i standardni jezik, raslojavaju na svoje podsustave, a oni na svoje podsustave podsustavā, unutar kojih bi bilo iluzorno očekivati isti odnos prema normama standarda. Zato neki autori, poput Frančić, Hudeček i Mihaljević (2005: 26), razlikuju unutar pojedinoga stila ono što pripada standardu od onoga što mu ne pripada, razvođeći svaki stil na stil nestandardnoga jezika i stil standardnoga jezika.¹⁸ Upravo se u kontekstu te razlikovnosti može tumačiti krilatica »Piši onako kako dobri pisci pišu« da bi se izbjegla njezina pogriješna tumačenja.

2. Standardni jezik i književni izvori: »Piši onako kako dobri pisci pišu«

Krilatica Lj. Jonkea »Piši onako kako dobri pisci pišu« tumači se na različite, pa i proturječne načine. Razlog tomu je odnos koji ta krilatica postavlja između jezika književnoumjetničkoga djela i standarda te njegove norme. Sa suvremenoga gledišta, postavka krilatice nije održiva ako se shvati doslovno i ako se pisci ograniče na autore beletrističkih djela, na književnike. Međutim, krilatica je preuzeta i modificirana u određenome jezičnome i povijesnome kontekstu, u kojem je Jonke upravo njome pokazao izrazitu brigu za hrvatski »književni« (standardni) jezik. Tada se, u odnosu na odmak od maretićevske koncepcije književnoga jezika kao narodnoga jezika, jezika narodnih pjesama, pripovijedaka i poslovice, jasno može uočiti da Jonke upućivanjem na jezik »dobrih pisaca« »nije želio da svi oponašamo jezičnu ekskluzivnost književnosti, nego mu je bilo stalo da se u hrvatskoj jezičnoj kulturi pozornost posveti i onomu njezinu obliku koji je do tada bio zanemaren, a ni danas nije izgubio aktualnost« (Vuković 2007: 110). Jonke nije identificirao književni jezik u cjelini s jezikom književnih djela, već je istaknuo da glavno uporište hrvatskoga književnog jezika trebaju biti ona djela jezik kojih odražava svu pravilnost i čistoću suvremene standardne norme.¹⁹ S obzirom na tu premisu, Jonke navedenom krilaticom, u kontekstu društvenih i jezičnih okolnosti 1960-ih zastupa gledište da su umjetnički tekstovi primjereniji, valjaniji izvor za poznavanje standardnojezične norme od primjerice jezika sela (toj se koncepciji priklanjao V. Stefanović Karadžić) ili jezika medija, radija i televizije (za tu se koncepciju zauzimala M. Ivić).

¹⁷ Usp. Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 232.

¹⁸ Autorice razlikuju stilove standardnoga jezika od jezičnih stilova. To znači da književnoumjetnički stil može i ne mora pripadati standardu. Primjerice, dijalektalna je poezija književnoumjetnički stil nestandardnoga jezika: »Drugim riječima, pojedinomu funkcionalnom stilu hrvatskoga standardnog jezika ne pripada sve što pripada pojedinomu jezičnom stilu« (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 26).

¹⁹ Usp. Samardžija 1990: 69–70.

Načela krilatice »Piši onako kako dobri pisci pišu« Jonke je obrazložio na nekoliko mjesta, prvo u članku u zagrebačkom tjedniku *Telegram* 1961. godine, potom u knjizi *Književni jezik u teoriji i praksi* 1964. godine (drugo izdanje 1965). Tom je krilaticom Jonke zamijenio Karadžićevu krilaticu »Piši onako kako narod govori«, a zamjenom govornoga aspekta jezičnoga izraza pisanim za temelj književnoga jezika postavio je jezik književnih djela, i to »dobrih pisaca«. Takav je zahtjev izrečen i u češkome jezikoslovlju²⁰ potkraj 1920-ih u tekstu *Dobrý autor*, u kojem je V. Ertl iznio misao o jeziku »dobrih pisaca«, tj. o jeziku koji ne sadrži jezične pogreške. Iako nema izravnih poveznica između teksta toga češkog jezikoslovca i Jonkeova koncepta jezika »dobrih pisaca«, u izravniju se vezu može dovesti Jonkeov tekst s člankom V. Mathesiusa o elastičnoj stabilnosti iz 1932. godine. Tvrdnje o elastičnoj stabilnosti inkorporirane su u Jonkeova obrazlaganja književnoga jezika na nekoliko mjesta u knjizi *Književni jezik u teoriji i praksi* gdje ističe kako književni jezik istodobno treba biti stabilan, ali i otvoren novinama koje koriste »pravilnom izvršavanju funkcija i njihovu ograničenom razvitku« (Jonke 1964: 19). Prema Jonkeu, književni se jezik može najbolje svladati »u prvom redu čitanjem tekstova dobrih novijih pisaca, a zatim pažljivim i sistematskim uočavanjem i upoznavanjem jezične strukture i jezičnih zakonitosti« (Jonke 1964: 10). Tekstovi »dobrih novijih pisaca« čine reprezentativan korpus za njegovanje jezične kulture, a književni je jezik »jezik nastao stvaralačkim radom naroda i ljudi od pera, pa pri prosuđivanju uvijek treba imati na umu ta dva faktora i njihova neuništiva prava« (Jonke 1964: 12). Književni je jezik, napominje Jonke, stilski raslojen.²¹ »Ogranci književnoga jezika« imaju zasebne zadatke koji su utjecali na razvoj njihovih jezičnih obilježja po kojima se međusobno razlikuju, što se u prvome redu odražava u različitu odnosu logičke i afektivne komponente, odnosno na sintaktičkoj i stilističkoj razini pojedinih »ogranaka«. Značajke su jezika beletristike diferenciranost, složenost, raznorodnost, afektivnost i težnja za ljepotom, a za pjesnički jezik Jonke ističe da je »po istraživanjima nekih esteta i lingvista tako samosvojan ogranak književnog jezika da mu je norma književnog jezika samo pozadina na kojoj se projicira struktura pjesničkog djela« (Jonke 1964: 14).²² Izlažući neka

²⁰ Usp. Vuković 2007: 110.

²¹ Jezik je književnoumjetničkih djela iznimno važan doprinos razvoju hrvatskoga jezika i njegovoj standardizaciji. M. Samardžija u knjizi *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika* (2004) opisuje težnje pisaca XVIII. stoljeća da prevladaju ograničenja svojih mjesnih idioma zbog čega su uzimali iz jezika ono što će im pomoći da jezik njihovih djela bude razumljiv izvan granica pišćeva zavičaja. Pritom su uglavnom činili one jezične izbore koji su i danas dio aktivnoga leksika hrvatskoga standardnog jezika, ali i stvarali vlastita jezična rješenja sudjelujući u »bogaćenju hrvatskog leksika i njegovu postupnom stasanju u sustav u kome će se najjasnije očitovati polifunkcionalnost hrvatskoga standardnog jezika« (Samardžija 2004: 39).

²² U toj se tvrdnji mogu prepoznati utjecaji Praške jezikoslovne škole, kojih je u nas bilo već 1930-ih. U slučaju citirane Jonkeove tvrdnje mogu se pronaći izravne poveznice s teorijom koju je Mukařovský (1964: 18) obrazložio problematizirajući odnos poetskoga i standardnoga jezika.

obilježja »ogranaka književnoga jezika«, Jonke je istaknuo da je funkcija jezika u beletrističkim djelima ponajprije estetska jer se jezikom izgrađuje organsko jedinstvo umjetničkoga djela, a književnik treba poznavati »duh narodnog jezika i njegova izražajna sredstva, ali isto tako i posljednji domet književnog jezika svoga naroda s njegovom normom koja je bremenita i nosi u sebi latentne mogućnosti budućeg razvoja« (Jonke 1964: 15). Prema Jonkeu, »dobri pisci« poput Ivana Mažuranića, Ive Andrića, Miroslava Krleže, Dobriše Cesarića, Dragutina Tadijanovića i nekih drugih suvremenih književnika pišu jezikom koji potvrđuje suvremenu normu književnoga jezika te je njihovu jeziku jezična pravilnost *conditio sine qua non*. Rabeći sintagmu »dobri noviji pisci«, Jonke je podrazumijevao one književnike koji dobro poznaju norme suvremenoga književnog jezika, one književnike kojih se djela odlikuju sustavnom brigom za pravilnosti jezičnoga izraza te se stoga mogu smatrati korisnima »za usvajanje norme književnog jezika u njegovu posljednjem dometu« (Jonke 1964: 26).

Ako se Jonkeova krilatica »Piši onako kako dobri pisci pišu« shvati doslovno te se ne postave pravilni jezično-povijesni okviri u kojima je Jonke govorio o jezičnoj kulturi suvremenih »dobrih pisaca«, tada, u duhu njezine »prosvjetiteljske mističnosti«, mogu nastati dvojbeni jezikoslovna tumačenja načela koje je u krilatici sadržano: »Krilatica nas tako u početku manje-više tretira kao neznalice da bi nas na kraju pretvorila u demone koji su sposobni kritički procjenjivati, birati i svojim komunikacijskim potrebama prilagođavati ono što sami inače nisu kadri stvoriti. Doista, bilo bi zanimljivo vidjeti tekst kakva novinara, ili, pak, kakvo privatno pismo u kojima bi se istodobno jasno dale prepoznati izrazne konstante Matoša i Kamova, ili Krleže i Šimića, ili Marinkovića i Ferića, ili možda svih njih odjednom« (Bagić 2004: 10). Zablude koje mogu derivirati iz doslovnoga shvaćanja načela krilatice »Piši onako kako dobri pisci pišu« K. Bagić (1997: 6–8) uobličio je u nekoliko problemskih mjesta, koja se parafrazirano mogu sažeti na:

- uvođenje znaka jednakosti između jezika književnih djela i jezika komunikacije: spomenuta krilatica zanemaruje da se u književnoumjetničkome djelu jezikom oblikuje osobit svijet koji izravno ne referira na zbilju, a da se jezik komunikacije (konvencionalno pisanje i govorenje) uvijek ostvaruje u unaprijed danom (jezičnom ili nejezičnom) kontekstu;

- nejasnost i neodređenost u kriteriju prema kojemu se pisci mogu smatrati »dobra« te tako biti jezičnim uzorom;

- neodređenost korpusa tekstova koji bi trebao poslužiti kao jezični obrazac;

- previđanje činjenice da se jezik fikcionalnih tekstova ostvaruje neovisno o standardu, aktiviranjem svih potencijala sadržanih u jeziku;

- zanemarivanje razlike fikcionalnih i nefikcionalnih diskursa.

Međutim, unatoč problemskim mjestima koja otvara spomenuta krilatica, ona ipak može dijelom biti primjenjiva i danas. Kategorija »dobar pisac« ne mora obuhvaćati isključivo autore fikcionalnih djela, već se ona proteže na autore tekstova koji pišu u skladu s jezičnim normama standarda poput jednoga dijela putopisaca i biografa. Valja naglasiti da leksem »pisac« nije istoznačnica leksemu »književnik« te je poistovjećivanje njihovih značenja, odnosno sužavanje značenja leksema »pisac« na značenje »književnika« razlog onim tumačenjima spomenute krilatice koja joj odriču valjanost u svakom smislu. U kontekstu njegovanja jezične kulture, pravilnosti izraza ili potvrđivanja norma standarda, krilatica »Piši onako kako dobri pisci pišu« u jednome dijelu književnoumjetničkoga stila i danas može imati valjanost, dakako, imajući na umu raznorodnost iskaza koji su ujedinjeni nazivom »književnoumjetnički stil«. U skladu s tim jezikoslovni i književnoumjetnički pristup jeziku beletristike temelje se na istoj premisi: »Zajedničko je pristupu lingvističkom i književnoumjetničkom u odnosu na beletristiku to što i jedan i drugi taj pristup *isključuju* fenomen nepismenosti u književnosti pa ne samo da se ti pristupi međusobno *ne isključuju*²³ nego se, štoviše, međusobno dopunjuju. Time je zajamčena legitimnost lingvističkoga pristupa književnom djelu, dakako uz uvjet da taj pristup osim lingvističkih nema i drugih pretenzija vrednovanja toga djela« (Finka 1973: 34).

3. Književnoumjetnički stil kao jezik *sui generis*

Pristup tezi koja je sadržana u ovome podnaslovu podrazumijeva objašnjenje latinskoga izraza *sui generis*. Taj izraz u doslovnome prijevodu znači »svoje vrste«, odnosno jedinstvenu ideju, entitet ili pojavu koja se po svojim osobitim obilježjima ne može uklopiti u širi kontekst. Prema tome, nazvati književnoumjetnički stil jezikom *sui generis* znači promatrati ga tako da se u prvome planu razmatraju njegove vlastitosti, ono što ga odvaja od širega konteksta, a taj je kontekst u funkcionalnosti-lističkoj shemi standardni jezik (ili, u Lotmanovoj podjeli, prirodni jezik). Funkcionalistička shema, pokazali smo, od svojih začetaka u krugu praških funkcionalista do danas, odražava svijest o književnoumjetničkome stilu kao osebujnoj i jedinstvenoj jezičnoj uporabi, uvjetno ga naznačujući kao jednu od funkcija standarda.²⁴ Međutim, ta je »uvjetnost« pribrojavanja književnoumjetničkoga stila standardu u novije doba u radovima nekih teoretičara propitana na taj način da je dobila svoj određeniji oblik, svevši se na decidiranu tvrdnju da književnoumjetnički stil nije jedna od funkcija standarda, već zaseban, autonoman tip jezika ili jezik *sui generis*.

²³ Isticanja autorova – B. F.

²⁴ Usp. Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005: 233.

U nizu članaka u Matičinu časopisu *Kolo* 1996. i 1997. godine J. Silić usustavljuje tipologiju funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika, među njima i književnoumjetničkoga (beletrističkog) stila. Premda se u članku naslova *Književnoumjetnički (beletristički) stil* iz 1997. godine taj stil promatra kao jedna od funkcija standarda, članak se u glavnini temelji na isticanju vlastitosti književnoumjetničkoga stila u odnosu na ostale funkcije standardnoga jezika. Najveći stupanj individualnosti i potpuna, neograničena sloboda jezičnog izbora omogućuju književnoumjetničkomu stilu da po potrebi preuzima iz drugih funkcionalnih stilova i zaodijeva u ruho literarnosti. U odnosu na druge stilove, kojih je značajka kolektivnost, odnosno imitativnost (njihovi izbori podliježu društveno-jezičnoj svrhovitosti), književnoumjetnički se stil ne može dovesti u odnos propitivanja njegovih izbora prema standardno prihvatljivim jezičnim jedinicama: »Književnoumjetnički stil međutim nije stil koji (u tome smislu) oponaša (imitira). To bi za nj bilo *contradictio in adjecto*. Književnoumjetnički stil jezične činjenice (inačice) o kojima je riječ osmišljava i preosmišljava. On ne bira između njih kao postojećih, (s)tvarnih, danih, nego između njih kao mogućih. Književnik je dakle izravno »poslušan« jezičnim, lingvističkim, normama, tj. normama jezika kao sustava, a ne društveno-jezičnim, sociolingvističkim, normama, tj. normama jezika kao standarda« (Silić 1997: 363–364). S obzirom na to, književnik, da bi stvarao spontano i u potpunoj slobodi, nije obvezan prema normama standarda, nego prema jezičnim pravilima, pravilima jezika kao sustava. Između dvaju tipova jezične pravilnosti, jezične pravilnosti koja pripada jeziku kao sustavu i one koja pripada jeziku kao standardu, dijalektički je odnos, što znači da književnoumjetnički stil ulazi u određeni tip odnosa prema standardu. Jezik kao sustav i jezik kao standard ipak su (neizravno) povezani, i u tome kontekstu književnoumjetnički stil potvrđuje norme standarda koliko ih i nadmašuje, preosmišljava ili obnavlja. To nadmašivanje odnosi se na pravila jezika kao standarda koja razlikuju standardno neutralne riječi i njihove regionalno, vremenski i prostorno raslojene »inačice«, a odnos među njima, sa standardološkoga motrišta, označuje se kao odnos *prihvatljivo: neprihvatljivo (standardnojezično: nestandardnojezično)*. Prema tome, književnoumjetnički se stil ne ostvaruje prema općim normama standarda, ali to ne znači, ističe Silić, da se književnik prema normama standarda može odnositi nehajno.

Funkcionalni stilovi standardnoga jezika specijalne su funkcije kojima standardni jezik odgovara na komunikacijske zahtjeve. Ovisno o komunikacijskoj situaciji, govornik nekoga jezika odabire određenu funkciju standardnoga jezika. Funkcije su time uvjetovane izvanjezičnom zbiljom. Međutim, u tome se kontekstu književnoumjetnički stil odvaja od drugih funkcionalnih stilova jer nije vezan za životnu stvarnost onako kako su vezane druge funkcije standarda. Fikcionalnost kojom se opisuje jedna od njegovih vlastitosti odvaja ga od drugih funkcija standarda i u tome je smislu još jedan impuls za problematiziranje nazivanja književnoumjetničkoga (beletrističkog) stila funkcijom standarda. Također, neki se funkcionalni stilovi, poput administrativnoga i znanstvenoga, u težnji za unifikacijom izraza služe goto-

vim konstrukcijama, frazama i rečenicama za koje se može reći da imaju »gotova« značenja. Za razliku od njih, u književnoumjetničkome se stilu značenja stvaraju u suodnosu, u kojem, čak i kada preuzima »gotova« značenja iz drugih stilova, nastaje nova semantika pa se za nj govori da mu je jedno od obilježja semantička neprozirnost. Premda ga uvjetno naziva jednom od funkcija standarda, Silić u ovome članku, ističući posebnosti književnoumjetničkoga (beletrističkog) stila u odnosu na druge funkcionalne stilove hrvatskoga standardnog jezika, navodi ono što će poslije biti uporište njegovu promišljanju polifunkcionalnosti standardnoga jezika u kojem književnoumjetnički stil više neće biti jedna od funkcija standarda: »Književnoumjetnički je stil najindividualniji funkcionalni stil standardnoga jezika. U njemu je individualna sloboda najveća. Zapravo bi bilo vrlo teško tu individualnu slobodu ograničiti. I zato se ne bi bilo teško složiti s onima koji smatraju da je ta individualna sloboda potpuna, neograničena, te da je u tome smislu književnoumjetnički stil *sui generis*« (Silić 1997: 363). Nakon niza članaka u kojima problematizira jezik književnoumjetničkih djela, u prikazu Pranjakovićeve knjige *Jezik i beletristika* (2003) u *Književnoj republici* (2004) Silić ističe promjenu vlastita motrišta o književnoumjetničkome stilu: »Jezik umjetničke književnosti nije jezik standardnojezične komunikacije. I ja sam ga promatrao kao jedan od funkcionalnih stilova standardnoga jezika, ali uvijek s ogradom – u smislu slobode izbora. Za tu sam slobodu uvijek govorio da je potpuna, neograničena, da je stvar pojedinca, a ne stvar društva. Danas ću biti hrabriji, zahvaljujući (i) Pranjakoviću, pa ću reći da funkciju jezika umjetničke književnosti ne smatram jednom od funkcija standardnoga jezika, tj. jednim od stilova standardnoga jezika, nego kao jezik *sui generis*. Jezik umjetničke književnosti, ponavljam, izlazi iz jezika kao sustava, a ne jezika kao standarda. On pretpostavlja potenciju, a ne realizaciju potencije« (Silić 2004: 219). Književnik, vođen maštom, imaginacijom i fikcijom, ostvaruje svoj jezik ili stil kao individualni govorni čin mimo norma standarda, ponajprije odgovarajući zakonitostima jezika kao sustava, za razliku od drugih stilova u kojima, zbog njihove težnje za kolektivizacijom, govornik prelazi put od sustava do govora kroz normu. Zbog toga se književnikova uporaba jezika, za razliku od drugih jezičnih uporaba (u ovom slučaju stilova) ostvaruje prema lingvističkim, a ne prema sociolingvističkim zakonitostima te se u skladu s tim književnoumjetnički stil ne može smatrati jednim od funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika.

Nedvojbeno je da obilježja književnoumjetničkoga stila kao jezika kojim se ostvaruje književnoumjetnička komunikacija upućuju na razlikovanje toga stila od ostalih funkcionalnih stilova standardnoga jezika. Ta se sloboda, da bi bila potpuna, ostvaruje unutar jezika kao sustava, a ne jezika kao standarda jer je standard određen svojom normativnošću, kojom kategorizira jezične jedinice s pomoću odnosa jezične (ne)prihvatljivosti za razliku od jezika kao sustava unutar kojeg se kategoriziraju jedinice s obzirom na varijantnost obilježenosti i neobilježenosti. Prema toj razlikovnosti, stilistika pojedinca pripada jeziku kao sustavu, a funkcionalna stilistika

jeziku kao standardu.²⁵ Budući da je obilježje književnoumjetničkoga stila individualnost, on je dijelom stilistike pojedinca te nije u ingerenciji funkcionalne stilistike. Ako se prihvati da književnoumjetnički stil, jezik koji je ostvarljiv ali ne i ostvaren, nije jezik standardnojezične komunikacije ni u jednome od svojih podstilova ili podtipova, tada shema polifunkcionalnosti standardnoga jezika kakva je tradicionalno prihvaćena i zastupljena u školskome sustavu kao dio nastavnoga plana više nije održiva u svojem dosadašnjem peteročlanom obliku.

4. Književnoumjetnički stil kao »nadstil«

Tezu sadržanu u naslovu ovoga poglavlja eksplicirao je K. Bagić u članku *Beletristički stil: pokušaj određenja* u časopisu *Kolo* 1997. godine.²⁶ U njemu zastupa mišljenje da se književnoumjetnički stil, tj. beletristički stil, kako ga naziva, ne može smatrati jednim od funkcionalnih stilova. Navedenu tvrdnju obrazlaže s pomoću nekoliko postavki. Jedna od njih odnosi se na raznorodnost i autonomnost literarnih iskaza koji se ubrajaju u književnoumjetnički stil. Svođenje prevelika broja različitosti pod jedan termin, prema Bagiću, pogrešno je, jer književnoumjetnički stil, za razliku od drugih funkcionalnih stilova, ne podliježe komunikacijskoj konvencionalnosti te mu diskurzivna jezgra nije kanonizirana. Budući da jezik književnoga stvaralaštva izravno ne odgovara na komunikacijske zahtjeve izvanjezične zbilje, on nije jedna od funkcija jezika u onome smislu u kojem su to ostali funkcionalni stilovi koji su neposredan odgovor standardnoga na specifične komunikacijske zahtjeve. S obzirom na različit odnos prema izvanjezičnoj zbilji, književnoumjetnički je stil u stanovitoj »prednosti« pred drugim stilovima jer može slobodno rabiti sve jezične jedinice koje su u jednom jeziku dane na raspolaganje bez obzira na njihovu normativnost, ali može i stvarati nove jezične oblike, nova značenja, nove sveze riječi i njihove međusobne odnose. Takav stvaralački odnos prema jeziku u književnoumjetničkome stilu sugerira da se u njemu može slobodno upotrijebiti sve unutar standarda i izvan njega. Stoga, kad se govori o književnoumjetničkome stilu i drugim funkcionalnim stilovima, pogreška je u nazivu prvoga termina jer nije riječ o različitim funkcijama ili jezičnim uporabama: »Jezik umjetničkoga djela nije funkcija prirodnoga jezika, tj. njegove »gramatike«, uzusa i sl. Prije bi se moglo reći da je obrnuto, tj. da je sve to »u funkciji« umjetničkoga djela« (Užarević 1991: 75). Iz temeljne razlike između književnoumjetničkoga stila i drugih stilova, a koja se odnosi na njihovu (ne)uporabu kao odgovor na komunikacijsku situaciju, proizlazi razlika između semantike izraza ili iskaza. Prema Bagiću, semantika je književnoumjetničkoga djela »obično nerazrješiva« jer nije posredno funkcionalna te se ona ostvaruje aktivnim činom čitanja – čita-

²⁵ Usp. Pranjković 2005: 12.

²⁶ Članak je pretiskan u knjizi *Treba li pisati kako dobri pisci pišu*, 2004.

teljevom interpretacijom, jer je svaki književni tekst bezbroj potencijalnih smislova, koji ovise o čitanju, a ono je uvijek iznova individualno, posebno. Za razliku od književnoumjetničkoga stila, drugi funkcionalni stilovi, odgovarajući na konkretne komunikacijske zahtjeve, imaju ustaljenu i prozirnu semantiku jer se time osigurava praktičnost komunikacije, odnosno potvrđuje se smislenost raslojavanja standarda na specijalne funkcije. Zbog navedenih razlika, K. Bagić književnoumjetnički stil ne smatra funkcionalnim stilom hrvatskoga standardnog jezika: »Beletristički stil nije jedan od funkcionalnih stilova koji bi »ispunjavao« jednu od funkcija jezika. U odnosu na funkcionalne stilove moglo bi ga se odrediti kao *nadstil*, jer uvjetno koristi ili može koristiti sve potencijale koje jezični sustav posjeduje ili dopušta; on se ne oblikuje unutar sustava kao jedan od njegovih podsustava nego – simbolički rečeno – polifunkcionalnost predstavlja kao svoju funkciju« (Bagić 1997: 12).²⁷ Iz toga proizlazi da književnoumjetnički stil pripada ingerenciji književne stilistike a ne funkcionalne.

Ako književnoumjetnički stil ima toliko »povlašten« položaj u odnosu na druge funkcionalne stilove standarda da im u funkcionalnoj klasifikaciji ne pripada te ga se može smatrati »nadstilom«, funkcionalnostilistička razdjelba na pet funkcija standarda u svojoj je osnovi metodološki neutemeljena. Ona, razvođeći funkcije standarda kao njegove funkcionalne stilove, to čini s pomoću kriterija (funkcionalnosti i normativnosti) koji se ne mogu primijeniti na književnoumjetnički stil i u tome je, napominje Bagić, aporija funkcionalnostilističke razdjelbe. Uz to, razdjelba se standardnoga jezika na funkcionalne stilove među kojima je književnoumjetnički stil ne može prihvatiti jer je književnoumjetnički stil »i kao shematska apstrakcija prilično nestabilna kategorija« (Bagić 1997: 13). Nazivanje književnoumjetničkoga stila »nadstilom« ima opravdanje koje je u samoj naravi umjetničkoga stvaranja: njime se upućuje na slobodu ostvarljiva jezičnoga izbora, odnosno na individualnost koja omogućuje onomu tko se tim stilom služi stvaralački odnos prema jeziku u cjelini, pa, ako se dovodi u odnos prema standardu, i preosmišljavanje, osmišljavanje, nadmašivanje njegovih norma.

Zaključak

Ako se sagledaju suvremena gledišta o pripadnosti književnoumjetničkoga stila standardu, uočava se da sve veći broj teoretičara zastupa tezu da se književnoumjetnički stil ne može (barem ne izravno) dovoditi u odnos prema standardu i nje-

²⁷ S tim korespondira gledište J. Užarevića u knjizi *Kompozicija lirske pjesme* (1991), gdje upozorava na posebnost jezika književnoumjetničkoga djela: »Jezik umjetničkoga djela nije naime jedan od funkcionalnih jezika nacionalnoga (prirodnog) jezika, nego je on trans-nacionalan jezik, tj. maksimalizacija svih jezičnih mogućnosti danoga prirodnog jezika što ih za svoju realizaciju traži pojedini umjetnički smisao odnosno pojedino umjetničko djelo« (Užarević 1991: 44–45).

govim normama. Međutim, činjenica je da se upravo s pomoću proučavanja odnosa književnoumjetničkoga stila prema normama standarda produbljuje naše shvaćanje jezika kao medija književnosti i jezičnih izbora koji, stvaralačkom snagom autora, imaginacijom i kreacijom, istodobno nadmašuju norme standarda koliko ih u jednom svojem dijelu slobodnim odabirom potvrđuju. Valja zaključiti i da aporija funkcionalnostilističke razdjelbe ne odražava samo vlastitost književnoumjetničkoga stila zbog koje se problematizira njegova pripadnost jeziku kao standardu, već ona odražava i povijesni razvoj standardnoga jezika koji se uvelike razlikuje od suvremenoga jezičnog stanja. Dovoljno je podsjetiti se koliko su važnost u povijesti hrvatskoga jezičnog standarda imali književnici druge polovine XVIII. stoljeća i koliko opseg u cjelokupnoj građi na temelju koje su nastajali normativni jezični priručnici i leksikografska djela obuhvaća književnoumjetnički stil. Stoga je nužno uključivanje svih tih perspektiva da se mogla potpunije razumjeti »sudbina« književnoumjetničkoga stila unutar funkcionalnostilističke razdjelbe.

LITERATURA

- Babić**, Stjepan: *Jezič. Panorama*, Zagreb 1965.
- Babić**, Stjepan, **Brozović**, Dalibor, **Moguš**, Milan, **Pavešić**, Slavko, **Škarić**, Ivo, **Težak**, Stjepko: *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. HAZU – Globus, Zagreb 1991.
- Bagić**, Krešimir: *Beletristički stil – pokušaj određenja*. *Kolo* 6 (1997) 2, str. 5–16.
- Bagić**, Krešimir: *Treba li pisati kako dobri pisci pišu*. Disput, Zagreb 2004.
- Brozović**, Dalibor: *Standardni jezik. Teorija, usporedbe, geneza, povijest, suvremena zbilja*. Matica hrvatska, Zagreb 1970.
- Finka**, Božidar: *Pristup jezičnostilskoj analizi Krležina djela*. *Jezič* 21 (1973) 2, str. 33–37.
- Frančić**, Anđela, **Hudeček**, Lana, **Mihaljević**, Milica: *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 2005.
- Halliday**, Michael Alexander Kirkwood: *Linguistic Function and Literary Style: An Inquiry into the Language of William Golding's The Inheritors*. U: Seymour Benjamin Chatman (Ed.), *Literary Style: A Symposium*. Oxford University Press, London – New York 1971, str. 330–369.
- Havráněk**, Bohuslav: *The Functional Differentiation of the Standard Language*. U: *A Prag School Reader on Esthetics, Literary Structure, and Style*. Selected and translated by Paul L. Garvin. Georgetown University Press, Washington 1964, str. 3–16.
- Hudeček**, Lana: *Hrvatski jezik i jezik književnosti*. U: Krešimir Bagić (ur.), *Raslojavanje jezika i književnosti*. Zbornik radova 34. seminara Zagrebačke slavističke škole. Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola. Zagreb 2006, str. 57–79.
- Jakubinski**, Lav Petrovič: *O zvcima jezika stiha*. U: *Poetika ruskog formalizma*. Prosveta, Beograd 1970, str. 137–154.
- Jonke**, Ljudevit: *Književni jezik u teoriji i praksi*. Znanje, Zagreb 1964.
- Jonke**, Ljudevit: *Književni jezik u teoriji i praksi*. Drugo izdanje. Znanje, Zagreb 1965.
- Jonke**, Ljudevit: *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*. Matica hrvatska, Zagreb 1971.

- Jonke**, Ljudevit: *O hrvatskome jeziku u Telegramu od 1960. do 1968.* Priredio Ivan Marković. Pergamena, Zagreb 2004.
- Kovačević**, Marina, **Badurina**, Lada: *Raslojavanje jezične stvarnosti.* Izdavački centar Rijeka, Rijeka 2001.
- Ladan**, Tomislav: Jezik književnosti, književni jezik i rječnik književnoga jezika. U: *Hrvatski književni jezik i pitanje varijanata.* Posebno izdanje časopisa *Kritika* (1969) 1, str. 147–171.
- Levin**, Samuel Robert: Deviation – statistical and determinate – in poetic language. *Lingua: International Review of General Linguistics* 12 (1963) 3, str. 276–290.
- Mukařovský**, Jan: Standard Language and Petic Lanuage. U: *A Prag School Reader on Esthetics, Literary Structure, and Style.* Selected and translated by Paul L. Garvin. Georgetown University Press, Washington 1964, str. 17–30.
- Mukařovský**, Jan: The Estetics of Language. U: *A Prag School Reader on Esthetics, Literary Structure, and Style.* Selected and translated by Paul L. Garvin. Georgetown University Press, Washington 1964, str. 31–69.
- Peti**, Mirko: *Stavljanja i suprot stavljanja.* Antibarbarus, Zagreb 1995.
- Pranjić**, Krunoslav: *Jezik i književno djelo: ogledi za lingvostilističku analizu književnih tekstova.* Školska knjiga, Zagreb 1968.
- Pranjiković**, Ivo: *Temeljna načela jezične pravilnosti.* *Kolo* 5 (1996) 4, str. 5–12.
- Pranjiković**, Ivo: *Jezik i beletristika.* Drugo, prošireno izdanje. Disput, Zagreb 2005.
- Rišner**, Vlasta, **Glušac**, Maja: *Kroz mijene i dodire publicističkoga stila.* Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek 2011.
- Samardžija**, Marko: *Ljudevit Jonke.* Zavod za znanost o književnosti, Zagreb 1990.
- Samardžija**, Marko: *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika.* Matica hrvatska, Zagreb 1990.
- Samardžija**, Marko: *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika. Udžbenik za 4. razred gimnazije.* Školska knjiga, Zagreb 1995.
- Samardžija**, Marko (ur.): *Norme i normiranje hrvatskoga standardnog jezika.* Matica hrvatska, Zagreb 1999.
- Samardžija**, Marko, **Selak**, Ante: *Leksikon hrvatskoga jezika i književnosti.* Pergamena, Zagreb 2001.
- Samardžija**, Marko: *Piščev izbor: prinosi (leksiko)stilistici i tekstologiji hrvatskoga jezika.* Pergamena, Zagreb 2003.
- Sebeok**, Thomas Albert (Ed.): *Style in Language.* The M. I. T. Press, Cambridge 1960.
- Silić**, Josip: Polifunktionalnost hrvatskoga standardnog jezika. *Kolo* 5 (1996) 1, str. 244–248.
- Silić**, Josip: Administrativni stil hrvatskoga standardnog jezika. *Kolo* 5 (1996) 4, str. 349–358.
- Silić**, Josip: Književnoumjetnički (beletristički) stil hrvatskoga standardnog jezika. *Kolo* 6 (1997) 1, str. 359–369.
- Silić**, Josip: Znanstveni stil hrvatskoga standardnog jezika. *Kolo* 6 (1997) 2, str. 397–415.
- Silić**, Josip: Novinarski stil hrvatskoga standardnog jezika. *Kolo* 6 (1997) 3, str. 495–513.
- Silić**, Josip: Razgovorni stil hrvatskoga standardnog jezika. *Kolo* 6 (1997) 4, str. 483–496.
- Silić**, Josip: Rečenica i funkcionalni stilovi hrvatskoga standardnog jezika. *Kolo* 7 (1998) 1, str. 435–441.
- Silić**, Josip: Nekoliko misli o normi. U: Marko Samardžija (ur.), *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika.* Matica hrvatska, Zagreb 1999, str. 203–211.
- Silić**, Josip: Funkcionalna stilistika u kontekstu Pranjijeve stilistike. U: Krešimir Bagić (ur.), *Važno je imati stila.* Disput, Zagreb 2002, str. 39–49.
- Silić**, Josip: O jeziku književnog djela. *Književna republika* 2 (2004) 1–2, str. 218–221.

- Silić, Josip:** Je li jezik književnoumjetničkoga djela problem jezika funkcionalnoga stila standardnoga jezika? U: Milovan Tatarin (prir.), *Zavičajnik: zbornik Stanislava Marjanovića*. Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek 2005, str. 419–426.
- Silić, Josip, Pranjković, Ivo:** *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga, Zagreb 2005.
- Silić, Josip:** *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Disput, Zagreb 2006.
- Solar, Milivoj:** *Teorija književnosti*. XX. izdanje. Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Škiljan, Dubravko:** Od horizontalne k vertikalnoj stratifikaciji jezika. *Naše teme* 24 (1980) 6, str. 952–962.
- Težak, Stjepko, Babić, Stjepan:** *Gramatika hrvatskoga jezika*. Sedmo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Školska knjiga, Zagreb 1992.
- Tošović, Branko:** *Funkcionalni stilovi*. Institut für Slavistik der Karl-Franzens-Universität Graz, Graz 2002.
- Ullmann, Stephen:** *Language and Style*. Basil Blackwell, Oxford 1966.
- Užarević, Josip:** *Kompozicija lirске pjesme*. Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta, Zagreb 1991.
- Vinogradov, Viktor Vladimirovič:** *Stilistika, teorija poetskog jezika, poetika*. Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo 1971.
- Vukojević, Luka:** *Hrvatski standardni jezik/hrvatski književni jezik*. U: *Hrvatski jezični savjetnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine, Zagreb 1999, str. 47; *Književnoumjetnički stil – »Piši onako kako dobri pisci pišu«*, Ibid., str. 50–55.
- Vuković, Petar:** U pozadini načela »Piši onako kako dobri pisci pišu«. *Jezik* 54 (2007) 3, str. 109–118.

FICTIONAL STYLE – THE FUNCTION OF THE STANDARD LANGUAGE, SUI GENERIS LANGUAGE OR »HIGH-END STYLE«?

Ljubica Josić

The Miroslav Krleža Institute of Lexicography

SUMMARY: The work delves into the affiliation of the fictional style to the standard language within a generally accepted functional and stylistic five-member division. Though the scheme of stylistic layering of the standard language displays the functional styles in an almost flat manner, they are even when perceived abstractly an exceptionally complex area which, due to its variety of gender, cannot be deemed homogenous and in like manner regards its relationship with the norms of the standard language. Although the terms »standard language« and »fictional style« are not and cannot be in collision, their relationship is often described with assistance of dual opposition, through perception and listing of differences amongst features of the language prone to normativization and features of the language which presumes freedom of the language choice. Knowing that the fictional style is significantly varied as opposed to other styles of the standard language and to such an extent that lately it has been discussed as an autonomous language type, the scope and boundaries of the traditionally accepted functional and stylistic five-member division are being examined. The work focuses its attention onto examination of both viewpoints, the one in which the fictional style represents one of the functions of the standard language and the other where the fictional style is language *sui generis* or »high-end style« since a more targeted goal of the work is to prove that the contentions among them are a reflection of different perspectives, the convergence of which can aid a more integral viewpoint of compound and complex phenomenon as is creatively used language.

Keywords: *standard language, stylistic layering, functional stylistics, functional styles, fictional style, sui generis language, »high-end style«*